

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI

Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky
před Evropským soudem pro lidská práva

International Commission of Jurists (ICJ) proti České republice

Podklad k bodu 2-D jednání Kolegia dne 15. listopadu 2022

1. ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO VÝBORU PRO SOCIÁLNÍ PRÁVA

Dne 20. října 2020 rozhodl Evropský výbor pro sociální práva („Výbor“) ve věci kolektivní stížnosti *International Commission of Jurists („ICJ“) proti České republice*, že Česká republika porušuje článek 17 Evropské sociální charty, jelikož dětem do 15 let neposkytuje v řízení o činu jinak trestném dostatečná procesní práva. Výbor vyhověl dvěma námitkám stěžovatelské organizace, když shledal, že porušení Charty představuje nezajištění nutné obhajoby trestně neodpovědným dětem v předprocesní fázi řízení a neposkytnutí alternativ (odklonů) k formálnímu soudnímu řízení.

Celý text rozhodnutí v českém jazyce je k dispozici [zde](#), anotace rozhodnutí [zde](#).

2. IMPLEMENTACE ROZHODNUTÍ VÝBORU

A. DOSAVADNÍ VÝVOJ LEGISLATIVNÍCH PRACÍ

Jak bylo avizováno na posledním zasedání Kolegia dne 13. května 2021, v reakci na rozhodnutí Výboru byla v dubnu 2021 legislativním odborem Ministerstva spravedlnosti zřízena *Pracovní skupina k implementaci rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci ICJ proti České republice* za účelem přípravy návrhu legislativních změn. Členy této pracovní skupiny jsou kromě zástupců legislativního odboru Ministerstva spravedlnosti zástupci Kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před ESLP, Ministerstva vnitra, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci a zástupci justice, kteří se dané problematice při své činnosti věnují (Nejvyšší soud, Nejvyšší státní zastupitelství, Krajské státní zastupitelství Hradec králové, Krajský soud České Budějovice). Současně byly analyzovány předpokládané finanční dopady zajištění právního zastoupení dítěte mladšího 15 let v předprocesní fázi řízení, s kterými je počítáno v rámci nadpožadavků rozpočtové kapitoly Ministerstva spravedlnosti na příslušná léta.

Legislativní odbor Ministerstva spravedlnosti zpracoval teze nové právní úpravy, které obdržela v květnu 2021 pracovní skupina k připomínkám. Na základě těchto tezí byl následně legislativním odborem v listopadu 2021 připraven návrh novely implementující rozhodnutí *ICJ*. Návrh novely byl dále připomínkován a dotvářen v rámci pracovní skupiny.

Návrh novely připravený legislativním odborem Ministerstva spravedlnosti byl dne 31. října 2022 předložen k aprobaci vedení ministerstva a lze tedy předpokládat, že v během listopadu bude zaslán do vnitrorezortního připomínkového řízení. Zájemci z řad členů Kolegia budou mít možnost se v této fázi k návrhu vyjádřit. Vnitroresortní připomínkové řízení bude trvat standardně 20 pracovních dnů od doručení návrhu.

Návrh bude následně zaslán do mezirezortního připomínkového řízení. Předložení vládě se předpokládá v červnu 2023.

B. SHRNU TÍ NÁVRHU LEGISLATIVNÍCH ZMĚN

Navržená úprava v hlavě III zákona o soudnictví ve věcech mládeže komplexněji upravuje všechny fáze řízení ve věcech dětí mladších 15 let – tj. „trestní fázi“ při prověřování, zda byl spáchán čin jinak trestný a zda se jej dopustilo dítě mladší 15 let, fázi řízení před státním zastupitelstvím, jejímž cílem je posoudit, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu soudu pro mládež na uložení opatření dítěti mladšímu 15 let nebo zda je možné řízení ukončit v této fázi řízení, aniž by dítě bylo stavěno před soud, a soudní fázi řízení před soudem pro mládež.

Dítě mladší 15 let bude ve všech fázích řízení povinně zastoupeno (od stejného okamžiku jako podezřelý mladistvý, tj. již od podání vysvětlení nebo jiného úkonu směřujícího vůči dítěti), pokud možno, stejným právním zástupcem. Právním zástupcem dítěte bude vždy pouze advokát, přičemž se v první řadě umožní dítěti, zákonným zástupcům dítěte nebo opatrovníkovi, aby právního zástupce dítěti zvolili. Pokud tak neučiní, bude právní zástupce dítěti ustanoven soudcem. Advokát v řízení vystupuje v pozici do určité míry blízké pozici obhájce v trestních věcech, avšak jeho úkolem není soustředit se výlučně na vyvrácení tvrzení o tom, že se dítě dopustilo činu jinak trestného, ani na dosažení rozhodnutí, jímž vůči němu bude užito opatření co nejméně zasahujícího do jeho dosavadního způsobu života. Měl by totiž hájit jeho zájmy v širokém záběru všech jejich společenských souvislostí a přispívat k nalézání řešení z dlouhodobého hlediska perspektivních a pozitivně motivujících. Současně by měl svými kroky přispívat k tomu, aby se protiprávní jednání dítěte již neopakovalo.

Vzhledem k tomu, že právní zástupce v řízení ve věcech dětí mladších 15 let řeší ve vztahu ke spáchanému činu trestněprávní otázky a v tomto směru se jeho postavení do určité míry přibližuje postavení obhájce, navrhuje se, aby byl ustanovován z pořadníku vedeného pro účely ustanovení obhájce v trestním řízení (požadavek na shodný právní servis jako je tomu u mladistvých ostatně vyplývá z rozhodnutí Výboru). Vzhledem k tomu, že v řízení ve věcech dětí mladších 15 let se navíc zdůrazňuje hájení nejlepšího zájmu dítěte, upřednostňuje se, aby byl právním zástupcem ustanoven advokát, který je na toto řízení specializován. Vzhledem k tomu se advokátům nově umožňuje, aby požádali o zapsání své specializace na řízení ve věcech dětí mladších 15 let do pořadníku s tím, že takový advokát bude právním zástupcem dítěte mladšího 15 let ustanoven přednostně.

Náklady na ustanoveného právního zástupce hradí v první fázi vždy stát. V případě, že dítěti bude uloženo opatření, soud pro mládež bude mít možnost v odůvodněných případech uložit náhradu těchto nákladů dítěti mladšímu 15 let, případně dalším osobám, které mají povinnost o dítě pečovat. V tomto případě kromě majetkových poměrů soud pro mládež hodnotí i další okolnosti, za nichž se takové dítě dopustilo činu jinak trestného, motivy jeho jednání, povahu tohoto jednání, jeho osobnostní charakteristiky a jeho sociální poměry, případně i další okolnosti (k tomu srov. stávající § 95 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Dále se nově doplňuje postup státního zastupitelství po skončení trestní fáze řízení. Ve fázi řízení před státním zastupitelstvím s působností v netrestních věcech příslušný státní zástupce posoudí, zda je třeba podat soudu pro mládež návrh na uložení opatření dítěti mladšímu 15 let, nebo zda jsou splněny zákonné podmínky, kdy takový návrh nemusí být podán. Možnost nepodání návrhu není výslovně vázána pouze na činy jinak trestné menší závažnosti, neboť tento postup může být využitelný i pro případy závažnějších činů jinak trestných, pokud již dítěti byla uložena nejpřísnější možná opatření a již není, co dalšího by mu bylo možné uložit nad jejich rámeček. Možnost využití tohoto postupu je dostatečně omezena stanovenými zákonnými podmínkami.

Primární podmínkou pro využití tohoto postupu je souhlas dítěte mladšího 15 let s nepodáním návrhu k soudu. Požadavek souhlasu vyplývá z práva na spravedlivý proces, kdy je třeba zaručit dítěti mladšímu 15 let právo dosáhnout toho, aby jeho věc byla veřejně před soudem a za jeho přítomnosti projednána, pokud nesouhlasí se závěrem, že spáchalo čin jinak trestný a chce se domáhat příznivějšího posouzení. Souhlas s nepodáním návrhu může učinit dítě mladší 15 let nebo jeho právní zástupce

– ten tak však nemůže učinit proti vůli dítěte (je-li již schopno svou vůli zformulovat, srov. § 867 občanského zákoníku), neboť jde o vlastní právo dítěte vyplývající z jeho práva na spravedlivý proces. Pokud bude věc projednávána před soudem pro mládež pouze z toho důvodu, že na tom dítě mladší 15 let trvalo, nebude možné mu uložit žádné opatření (využití práva dítěte požadovat projednání věci soudem mu nesmí jít k tíži).

Návrh bude možné nepodat, pokud:

- dítě mladší 15 let spáchání činu jinak trestného lituje, projevuje účinnou snahu po nápravě a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu jinak trestného, poměrům dítěte a jeho dosavadnímu způsobu života lze důvodně očekávat, že dosavadní projednání věci postačí k jeho nápravě;
- vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl činem jinak trestným dotčen, způsobu provedení činu jinak trestného a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin jinak trestný spáchán, a vzhledem k chování dítěte po jeho spáchání, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné jeho škodlivé následky, je zřejmé, že bylo dosaženo účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže;
- v souvislosti se spácháním činu jinak trestného dítětem mladším 15 let zákonný zástupce, opatrovník, pěstoun, jiná osoba, které bylo dítě mladší patnácti let svěřeno do péče, škola, jejímž je žákem, nebo výchovné zařízení, v němž žije, vůči dítěti mladšímu patnácti let již použili dostatečné výchovné prostředky nebo výchovná opatření podle zvláštních právních předpisů anebo soud nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí rozhodl o uložení výchovného opatření podle zvláštních právních předpisů, a tento postup lze považovat za postačující k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže;
- opatření, jehož uložení by navrhovalo, by bylo zcela bez významu vedle opatření, které pro jiný čin jinak trestný již bylo tomuto dítěti uloženo, nebo které mu podle očekávání bude uloženo, pokud takové opatření postačuje k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Vedle toho se navrhuje, jako další z možných odchylek od formálního vyřízení věci v rámci soudního jednání, zakotvení pravomoci soudu pro mládež rozhodnout o upuštění od uložení opatření, aniž by bylo nutné nařídit jednání. Shledá-li soud pro mládež na základě návrhu státního zastupitelství a dostupného spisového materiálu, že jsou naplněny zákonné podmínky pro upuštění od uložení opatření (obdobné jako ve fázi řízení před státním zastupitelstvím), bude tak nově moci učinit bez toho, aby dítě muselo stanout před soudem, neboť právě formální jednání před soudem za účasti dítěte je pro dítě nejvíce zatěžující. I v tomto případě bude dítě mít zachované právo na projednání své věci v rámci nařízeného jednání, bude-li to požadovat.

Přijetím navržené úpravy dojde k doplnění stávající právní úpravy a přizpůsobení stávající praxe požadavkům vyplývajícím z rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva. Zároveň takto může být posíleno dosažení cíle samotného řízení (viz § 1 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže – dosáhnout nápravy dítěte, zvolit postup a opatření co nejvíce odpovídající okolnostem a povaze skutku, stejně tak jako odpovídající poměrům dítěte, které se protiprávního jednání dopustilo, a ochrany společnosti).